

Kršćanska odgovornost u pluralnom društvu: interpretativno-fenomenološka analiza iskustava članova Kršćanskog akademskog kruga

Vlaho Kovačević*

vkovacevic@ffst.hr

<https://orcid.org/0000-0001-8247-3941>

<https://doi.org/10.31192/np.24.2.1>

UDK: 159.947.23:27

27-78

316Mardešić, Ž.

Izvorni znanstveni rad /

original scientific paper

Primljeno: 30. svibnja 2026.

Prihvaćeno: 25. lipnja 2026.

Ovaj rad primjenjuje interpretativno-fenomenološku analizu (IPA) da bi istražio iskustvo kršćanske odgovornosti u suvremenom pluralnom društvu. Interpretativni okvir rada čini sociološka misao Željka Mardešića, a empirijski dio temelji se na intervjuima s članovima Kršćanskoga akademskog kruga. Nalazi pokazuju da sudionici kršćansku odgovornost razumiju kao refleksivan proces povezivanja osobne vjere, identiteta i svakodnevnoga djelovanja, a ne samo kao posljedicu religijske pripadnosti. Pluralno društvo doživljavaju istodobno kao izazov religijskom identitetu i kao prostor dijaloga i društvene odgovornosti. Budući da je riječ o idiografskom IPA istraživanju na malom homogenom uzorku, rezultati se ne mogu statistički poopćavati, nego pružaju produbljen uvid u iskustva sudionika i suvremene oblike kršćanske religioznosti.

Ključne riječi: identitet, interpretativno-fenomenološka analiza, kršćanska odgovornost, pluralizam, Željko Mardešić.

* Izv. prof. dr. sc. Vlaho Kovačević, Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Poljička cesta 35, HR-21000 Split.

Uvod**

Posljednjih nekoliko desetljeća sociologija religije napustila je jednostavna sekularizacijska tumačenja prema kojima modernizacija nužno izaziva nestanak religije. Umjesto toga razvijen je teorijski okvir koji religijske promjene promatra kroz procese pluralizacije, individualizacije i transformacije religijskih identiteta.¹ Berger problematizira pretpostavku da modernizacija nužno vodi nestanku religije, dok u kasnijem radu naglašava da modernost prije svega proizvodi pluralizaciju religijskih svjetova.² Luckmann naglašava premještanje religioznosti iz institucionalne u privatnu sferu.³ Casanova ističe da sekularizacija ne znači nužno povlačenje religije iz javnoga prostora, nego promjenu njezinih društvenih oblika.⁴ Davie opisuje selektivnu religioznost konceptom *believing without belonging* (»vjerovati bez pripadanja«),⁵ a Taylor smatra da suvremena sekularnost označava promjenu uvjeta vjerovanja, pri čemu religijska vjera postaje jedna od mogućih životnih opcija.⁶

Suvremene religijske promjene stoga ne slijede jedinstven razvojni obrazac, nego uključuju istodobnu prisutnost individualiziranih, tradicionalnih, javnih i identitetskih oblika religioznosti, čiji se odnosi razlikuju među pojedinim društvima. Takvo razumijevanje upućuje na to da suvremena religioznost nije obilježena samo individualizacijom, nego istodobnom prisutnošću različitih oblika religijskog života. Način na koji se navedeni procesi očituju razlikuje se među društvima, ovisno o njihovim povijesnim, kulturnim i religijskim obilježjima. Hrvatski slučaj stoga čini specifičnu kombinaciju tradicionalnih i suvremenih oblika religioznosti.

Hrvatska religioznost razvijala se u specifičnim povijesnim okolnostima u kojima je Katolička Crkva, osobito tijekom političke tranzicije i stvaranja samostalne države, postala važan čimbenik oblikovanja nacionalnoga identite-

**Rad je u skraćenoj inačici izložen na okruglom stolu o 20. obljetnici preminuća Željka Mardešića (1933.-2006.) s temom »Odgovornost kršćana za mir i pomirenje u društvu i svijetu« u organizaciji Kršćanskog akademskog kruga i Hrvatskoga kulturnoga društva Napredak, održanog u Zagrebu, 8. svibnja 2026.

¹ Usp. José CASANOVA, *Public Religions in the Modern World*, Chicago, University of Chicago Press, 1994, 11-39; Peter L. BERGER, *The Desecularization of the World. Resurgent Religion and World Politics*, Grand Rapids, Eerdmans, 1999, 1-18; Charles, TAYLOR, *A Secular Age*, Cambridge, MA, Harvard University Press, 2007, 299-321.

² Usp. Peter L. BERGER, *The Many Altars of Modernity. Toward a Paradigm for Religion in a Pluralist Age*, Boston, De Gruyter, 2014, 1-19.

³ Usp. Thomas LUCKMANN, *The Invisible Religion. The Problem of Religion in Modern Society*, New York, Macmillan, 1967, 63-78.

⁴ Usp. Casanova, *Public Religions...*, 211-234.

⁵ Usp. Grace DAVIE, *Religion in Britain since 1945: Believing without Belonging*, Oxford, Blackwell, 1994, 93-113., Grace DAVIE, *The Sociology of Religion, A Critical Agenda*, London, Sage, 2007, 55-73.

⁶ Usp. Taylor, *A Secular Age*, 299-321.

ta.⁷ Hrvatska se stoga danas ubraja među europske zemlje s visokom razinom deklarativne religioznosti i snažnom identifikacijom s Katoličkom Crkvom.⁸ Međutim, religijska pripadnost u Hrvatskoj često ima višestruko značenje: ona istodobno označava osobnu vjeru, kulturnu tradiciju i nacionalnu pripadnost.⁹ Empirijska istraživanja pokazuju da između deklarirane pripadnosti, religijske prakse i osobno interiorizirane vjere postoje značajne razlike.¹⁰ Visoka razina deklarativne religioznosti ne podrazumijeva nužno jednako intenzivnu religijsku praksu niti potpuno prihvaćanje crkvenoga nauka, nego se uz tradicionalne obrasce razvijaju i selektivni te individualizirani oblici religioznosti.¹¹ Slijedom toga, hrvatski religijski krajolik obilježava koegzistencija tradicionalne, identitetske i osobno reflektirane religioznosti, što je interpretativni okvir za razumijevanje iskustava sudionika ovoga istraživanja. Upravo zbog takve koegzistencije iskustva sudionika ne mogu se tumačiti isključivo kroz procese individualizacije religije, nego ih treba promatrati u širem kontekstu suvremenih transformacija religioznosti u hrvatskom društvu.

Unutar navedenih pristupa sociološka misao Željka Mardešića interpretativni je okvir ovog istraživanja.¹² Koncept »rascjepa u svetome« polazi od shvaćanja da sekularizacija ne označava nestanak religije, nego promjenu društvenih oblika religije i načina na koje se vjera živi.¹³ Religija može zadržati svoju kulturnu, društvenu i identitetsku funkciju, dok njezina egzistencijalna i transformativna dimenzija može biti oslabljena. Upravo ta napetost između religije

⁷ Usp. Siniša ZRINŠČAK, Religion and Society in Tension in Croatia. Social and Legal Status of Religious Communities, u: James T. RICHARDSON (ur.), *Regulating Religion. Case Studies from Around the Globe*, New York, Kluwer Academic – Plenum Publishers, 2004, 299-318, 301-307.

⁸ Usp. Dinka MARINOVIĆ JEROLIMOV, Tradicionalna religioznost u Hrvatskoj 2004.: između kolektivnoga i individualnoga, *Sociologija i prostor*, 43 (2005) 2, 303-338, 303-312; Gordan ČRPIĆ, Siniša ZRINŠČAK, Dinamičnost u stabilnosti: religioznost u Hrvatskoj 1999. i 2008. godine, *Društvena istraživanja*, 19 (2010) 1-2, 3-27, 3-10.

⁹ Usp. Gordan ČRPIĆ, Siniša ZRINŠČAK, Između identiteta i svakodnevnoga života. Religioznost u hrvatskom društvu iz europske komparativne perspektive, u: Josip BALOBAN (ur.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2005, 45-83, 60-76; Krunoslav NIKODEM, Siniša ZRINŠČAK, Croatia's Religious Story: The Coexistence of Institutionalized and Individual Religiosity, u: Detlef POLLACK, Olaf MÜLLER, Gert PICKEL (ur.), *The Social Significance of Religion in the Enlarged Europe*, Farnham, Ashgate, 2012, 207-227, 214-223.

¹⁰ Usp. Marinović Jerolimov, *Tradicionalna religioznost...*, 313-333; Krunoslav NIKODEM, Religija i Crkva. Pitanja institucionalne religioznosti u suvremenom hrvatskom društvu, *Socijalna ekologija*, 20 (2011) 1, 5-30, 11-24; Nikodem, Zrinščak, *Croatia's Religious Story...*, 214-223.

¹¹ Usp. Marinović Jerolimov, *Tradicionalna religioznost...*, 320-335; Nikodem, *Religija i Crkva...*, 17-26; Gordan ČRPIĆ, Siniša ZRINŠČAK, Religija, društvo, politika. Komparativna perspektiva, u: Josip BALOBAN, Krunoslav NIKODEM, Siniša ZRINŠČAK (ur.), *Vrednote u Hrvatskoj i u Europi. Komparativna analiza*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost – Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2014, 13-41, 18-31.

¹² Usp. Jakov JUKIĆ, Hrvatski katolici u vremenu postkomunizma, *Crkva u svijetu*, 29 (1994) 4, 363-378, 365-375; Željko MARDEŠIĆ, *Rascjep u svetome*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2007, 243-270.

¹³ Usp. Jukić, *Hrvatski katolici...*; Mardešić, *Rascjep u svetome...*, 243-270.

pripadnosti i osobno proživljene vjere čini središte Mardešićeve interpretacije suvremenih religijskih promjena.¹⁴ U skladu s interpretativno-fenomenološkim pristupom,¹⁵ Mardešićev koncept nije korišten za deduktivno oblikovanje analitičkih kategorija, nego kao heuristički interpretativni okvir koji omogućuje razumijevanje induktivno razvijenih tema u širem kontekstu suvremenih religijskih promjena.

1. Metodologija istraživanja

Ovo istraživanje provedeno je kvalitativnim pristupom unutar interpretativno-fenomenološke analize (*Interpretative Phenomenological Analysis – IPA*), koja je usmjerena na razumijevanje načina na koji pojedinci interpretiraju vlastita iskustva i pridaju im značenje.¹⁶ Temelji se na fenomenološko-hermeneutičkoj epistemologiji prema kojoj je iskustvo uvijek posredovano interpretacijom i kontekstom.¹⁷ IPA je odabrana zbog svoje prikladnosti za istraživanje doživljenog iskustva u njenoj idiografskoj i interpretativnoj dubini.¹⁸

Cilj istraživanja bio je idiografski razumjeti iskustva kršćanske odgovornosti u suvremenom pluralnom društvu, s posebnim naglaskom na načine na koje sudionici povezuju osobnu vjeru, kulturnu religioznost i društvenu praksu. Istraživanje nije usmjereno na generalizaciju, nego na produbljeno razumijevanje individualnih značenjskih horizonata. IPA pristup prikladan je za ovakav tip istraživanja jer omogućuje detaljnu analizu subjektivnih iskustava onako kako su ona posredovana jezikom sudionika. U skladu s metodološkim okvirom primijenjena je dvostruka hermeneutika, pri čemu sudionici interpretiraju vlastita iskustva, dok istraživač interpretira njihove interpretacije.¹⁹

Teorijski okvir rada oslanja se na sociološku misao Željka Mardešića, osobito na koncept »rascjepa u svetome«.²⁰ Mardešićev koncept u ovom istraživanju koristi se primarno kao interpretativni heuristički okvir za razumijevanje napetosti između religije kao kulturno-identitetske činjenice i religije kao osobno

¹⁴ Usp. isto.

¹⁵ Usp. Jonathan A. SMITH, Paul FLOWERS, Michael LARKIN, *Interpretative Phenomenological Analysis. Theory, Method and Research*, London, SAGE, 2021.

¹⁶ Usp. isto; Jonathan A. SMITH, Isabella E. NIZZA, *Essentials of Interpretative Phenomenological Analysis*, Washington, American Psychological Association, 2022, 3-27.

¹⁷ Usp. Max van MANEN, *Researching Lived Experience. Human Science for an Action Sensitive Pedagogy*, London, Ontario, Althouse Press, 1990.

¹⁸ Usp. Jonathan A. SMITH, Mike OSBORN, *Interpretative Phenomenological Analysis*, u: Jonathan A. Smith (ur.), *Qualitative Psychology. A Practical Guide to Research Methods*, London, Sage, 2008, 53-80.

¹⁹ Usp. Jonathan A. SMITH, *Reflecting on the Development of Interpretative Phenomenological Analysis and Its Contribution to Qualitative Research in Psychology*, *Qualitative Research in Psychology*, 1 (2004) 1, 39-54.

²⁰ Usp. Mardešić, *Rascjep u svetome...*, 5-8.

interiorizirane vjere. On omogućuje analitičko imenovanje empirijski uočenih razlika između formalne/vanjske religioznosti i interiorizirane vjere, te razlike između kulturne pripadnosti i egzistencijalno proživljene religioznosti. Istodobno, koncept »rascjepa u svetome« ne obuhvaća u potpunosti intraindividualne napetosti unutar same osobne vjere niti ambivalentne oblike kulturne religioznosti koji se u empirijskim iskazima pojavljuju istodobno kao identitet-ski resurs i predmet kritike.

1.1. Sudionici i uzorak

U istraživanju je sudjelovalo sedam članova Kršćanskog akademskog kruga (KRAK), udruge koja okuplja akademski obrazovane kršćane različitih profesionalnih profila. Kršćanski akademski krug je udruga koja okuplja akademski obrazovane kršćane različitih struka radi promicanja dijaloga između vjere, znanosti i društva. Primijenjen je namjerni homogeni uzorak, karakterističan za IPA istraživanja, koja naglašavaju idiografsku i dubinsku analizu manjih, iskustveno srodnih uzoraka.²¹ Kriteriji uključivanja obuhvaćali su aktivno sudjelovanje u KRAK-u, osobnu identifikaciju s kršćanskom vjerom te spremnost na refleksiju o iskustvu vjere i društvene odgovornosti. Svrha uzorkovanja nije bila statistička reprezentativnost, nego razumijevanje iskustava unutar relativno homogenog konteksta. Sudionici su u tekstu označeni šiframa S1-S7 radi zaštite anonimnosti. Dodatni sociodemografski podaci nisu prikazani zbog osjetljivosti i male, međusobno povezane zajednice.

1.2. Prikupljanje podataka

Podaci su prikupljeni metodom polustrukturiranih intervjua u trajanju od 45 do 90 minuta, provedenih uživo ili putem mrežnih komunikacijskih platformi. Intervjui su obuhvaćali teme osobnog iskustva vjere, odnosa prema institucionalnoj religioznosti, razumijevanja kršćanske odgovornosti te percepcije pluralnog i sekularnog društvenog konteksta. Polustrukturirani format omogućio je sudionicima slobodnije artikuliranje vlastitih iskustava, uz mogućnost produbljivanja pojedinih značenjskih slojeva tijekom razgovora. Svi intervjui audiozapisani su uz informirani pristanak sudionika te transkribirani verbatim.

²¹ Usp. Smith, Flowers, Larkin, *Interpretative Phenomenological Analysis...*, 3-27.

1.3. Analiza podataka

Analiza je provedena prema načelima interpretativno-fenomenološke analize,²² putem idiografske i iterativno-interpretativne procedure. Svaki je transkript najprije višekratno pročitao kako bi se omogućilo uranjanje u iskustveni svijet sudionika. Tijekom čitanja vođene su deskriptivne, lingvističke i konceptualne bilješke, na temelju kojih su oblikovani početni kodovi, nastojeći ih zadržati što bliže izvornom jeziku sudionika. Analiza se odvijala kao interpretativni proces u kojem su značenja oblikovana u odnosu između iskaza sudionika i interpretativnog horizonta istraživača. Pritom se nastojalo očuvati bliskost iskustvu sudionika, uz svijest o mogućnosti različitih interpretativnih čitanja podataka.

U sljedećoj fazi su unutar svakog slučaja oblikovane nastajuće teme, grupiranjem semantički i konceptualno srodnih kodova. Potom je provedena usporedna analiza među slučajevima, radi uočavanja konvergentnih i divergentnih obrazaca iskustava.

Kao ilustracija analitičkog procesa, tablica 1 prikazuje primjer prijelaza od izvornog iskaza sudionika preko početnog koda do nastajuće teme.

Tablica 1. Primjer razvoja nastajućih tema u IPA analizi

Izvorni iskaz sudionika	Početni kod	Nastajuća tema
»Vjera je proces trajnog sazrijevanja.« (S3)	vjera kao nedovršen i refleksivan proces	kršćanska odgovornost kao interiorizirana i reflektivna praksa
»Nije dovoljno pripadati Crkvi ako vjera ne zahvaća cijeli život.« (S4)	kritika formalne religioznosti	napetost između kulturne religioznosti i osobne vjere
»Ljudi prepoznaju kada kršćani ne žive ono što govore.« (S4)	raskorak između ideala i prakse	raskorak između religijskih ideala i svakodnevnoga iskustva

Tijekom cijelog analitičkog procesa provedena je kontinuirana usporedba iskustvenih obrazaca među transkriptima, kodovima i nastajućim temama. Analiza je nastojala održati ravnotežu između deskriptivne blizine iskustvu i interpretativne razine razumijevanja. Kao ilustracija postupka, iskazi koji izražavaju napetost između deklarativne i življene vjere objedinjeni su u širu temu odnosa kulturne religioznosti i osobne vjere.

1.4. Refleksivnost istraživača

Sukladno IPA pristupu, refleksivnost jest sastavni dio istraživačkog procesa.²³ Tijekom analize vođene su refleksivne bilješke o vlastitim interpretativnim

²² Usp. isto.

²³ Usp. Smith, *Reflecting on the Development...*, 39-54; Disnaka RAJASINGHE i dr., *Innovative Interpretative Phenomenological Analysis (IPA). Methodological Reflections and Possibilities*,

pretpostavkama i utjecaju prethodnog razumijevanja na analitičke odluke. Posebna pozornost posvećena je utjecaju koncepta Željka Mardešića na interpretaciju podataka. Da bi se očuvala induktivna osjetljivost analize, teorijski okvir uveden je tek u završnoj interpretativnoj fazi, nakon oblikovanja emergentnih tema. Tijekom interpretacije postojala je mogućnost da teorijski interes za Mardešićev koncept »rascjepa u svetome« usmjerava čitanje podataka prema razlikovanju kulturne i interiorizirane religioznosti. U pojedinim fazama analize uočena je napetost između bliskosti iskazima sudionika i tendencije njihova konceptualnog strukturiranja. Postojala je i mogućnost preuranjenoga teorijskog čitanja iskaza kroz kategorije autentičnosti i neautentičnosti vjere. Zbog toga sam nastojao odgoditi teorijsku interpretaciju do završne faze analize te kontinuirano reflektirati vlastitu ulogu u procesu tumačenja.

1.5. Etička načela

Istraživanje je provedeno u skladu s temeljnim etičkim načelima kvalitativnih istraživanja. Sudjelovanje je bilo dobrovoljno, uz osiguranu anonimnost i povjerljivost podataka. Sudionici su prije intervjua informirani o ciljevima istraživanja te su dali informirani pristanak. Svi identifikacijski podaci uklonjeni su iz transkripata, a sudionici su označeni šiframa S1-S7. Sudionici su zadržali pravo povlačenja iz istraživanja u bilo kojem trenutku, bez posljedica.

2. Rezultati

Analitičke teme razvijene su induktivno iz iskaza sudionika, nastojeći slijediti njihova vlastita značenja i načine na koje opisuju iskustvo vjere, zajednice i života u suvremenom društvu. U skladu s idiografskom logikom interpretativno-fenomenološke analize (IPA), rezultati u ovom poglavlju prikazuju iskustvene obrasce koji su se pojavili kroz razgovore sa sudionicima, dok se teorijsko povezivanje i šira interpretacija nalaza donose u raspravi.

Analiza intervjua pokazala je nekoliko ponavljajućih tema kroz koje sudionici opisuju vlastitu religioznost: vjeru kao proces osobnog razvoja, odnos između osobnog iskustva i pripadnosti zajednici, nastojanje usklađivanja uvjerenja i svakodnevnog života, osjećaj odgovornosti prema drugima te iskustvo življenja vjere u pluralnom društvenom okruženju.

U analizi je identificirano pet iskustvenih tema: (1) Vjera kao put koji traje; (2) Više od same pripadnosti; (3) Živjeti ono što vjerujem; (4) Odgovornost prema drugima; (5) Ostati svoj u pluralnom društvu.

Tablica 2. Iskustvene teme i reprezentativni iskazi sudionika

Iskustvena tema	Primjeri iskaza
Vjera kao put koji traje	»Vjera je proces trajnog sazrijevanja.« (S3)
Više od same pripadnosti	»Nije dovoljno pripadati Crkvi ako vjera ne zahvaća cijeli život.« (S4)
Živjeti ono što vjerujem	»Ljudi prepoznaju kada kršćani ne žive ono što govore.« (S4)
Odgovornost prema drugima	»Konkretan angažman koji se očekuje često nedostaje.« (S7)
Ostati svoj u pluralnom društvu	»Pluralizam može biti prilika za dijalog.« (S3)

2.1. Vjera kao put koji traje

Sudionici vjeru najčešće opisuju kao iskustvo koje se tijekom života mijenja i razvija. U njihovim iskazima vjera nije predstavljena kao nešto što je jednom usvojeno i završeno, nego kao nešto što zahtijeva stalno promišljanje, učenje i osobni angažman. S3 vjeru opisuje kao »proces trajnog sazrijevanja«, dok S2 naglašava da je riječ o »svjesnom izboru vjere«. S1 govori o vjeri kao živom odnosu koji se razvija kroz različite životne situacije. S6 svoje iskustvo opisuje kroz povezanost osobnog traganja i znanstvenog pogleda na svijet: »Unutarnja potreba za doživljavanjem Boga. Kao znanstvenik težim k transcendentnom, k vječnom. Ne mogu sve objasniti samo kroz ono što je vidljivo i mjerljivo, ali isto tako ne želim vjerovati bez promišljanja. Za mene se ta dva područja ne isključuju, nego se nadopunjuju.« Sudionik ovdje vlastitu vjeru opisuje kao iskustvo koje se odvija između različitih područja života i koje zahtijeva osobno povezivanje različitih oblika razumijevanja stvarnosti.

2.2. Više od same pripadnosti

Sudionici često razlikuju pripadnost nekoj zajednici od vlastitog doživljaja vjere. Iako većina njih ističe važnost Crkve, tradicije i zajedništva, istodobno naglašavaju da samo formalno pripadanje ne opisuje u potpunosti njihovo religiozno iskustvo. S4 navodi: »Nije dovoljno pripadati Crkvi ako vjera ne zahvaća cijeli život. Možeš biti prisutan, možeš znati obrede i pravila, ali ako to ne mijenja način na koji gledaš druge ljude i sebe, onda se nameće pitanje što ta vjera stvarno znači.« S2 opisuje važnost tradicije, ali istodobno govori o osobnom iskustvu: »Tradicija daje okvir i onda kada osobna vjera oscilira. Bilo je razdoblja kada nisam imao odgovore, kada sam se pitao gdje sam u svemu tome, ali upravo taj okvir mi je davao prostor da ponovno tražim i razumijem.« S1 naglašava napetost između vanjskog sudjelovanja i unutarnjeg iskustva: »Mislim da se lako može dogoditi da čovjek bude dio svega toga izvana, a da iznutra nije stvarno prisutan. Meni je važno da ono što živim ima smisla za mene, da nije

samo navika ili nešto što radim zato što se tako očekuje.« Iskazi pokazuju da sudionici različito opisuju odnos između osobnog iskustva i pripadnosti zajednici, pri čemu se često pojavljuje potreba povezivanja vlastitog unutarnjeg iskustva s društvenim oblicima religioznosti.

2.3. Živjeti ono što vjerujem

Jedna od često ponavljanih tema tiče se odnosa između vjerskih uvjerenja i svakodnevnog ponašanja. Sudionici opisuju osjećaj nesklada kada se ono što se govori razlikuje od načina na koji se živi. S4 navodi: »Ljudi prepoznaju kada kršćani ne žive ono što govore. Možeš govoriti o ljubavi, praštanju i pomoći drugima, ali ljudi to vide kroz male stvari – kroz način na koji razgovaraš, kako se ponašaš prema drugima i kako reagiraš kada nije lako.« S6 ovu napetost povezuje s osobnim iskustvom: »Raskorak između naših vjerskih ideala i našeg stvarnog ponašanja odraz je naše premale vjere u Krista. Mislim da svi znamo što bi trebalo biti, ali pitanje je kako to svakodnevno živjeti. Nije problem u tome da ne znamo, nego da ponekad ne uspijevamo.« S7 širi pitanje na društveni kontekst: »Problem mentaliteta naslijeđenog iz komunističkog vremena je da se duhovni život često odvoji od svakodnevnog života. Kao da postoji jedno područje gdje si vjernik, a drugo gdje živiš praktično. Mislim da ljudi još uvijek traže način kako povezati ta dva svijeta.« Sudionici ovu napetost opisuju različito: neki je povezuju s osobnim nastojanjem i vlastitim slabostima, dok drugi naglašavaju utjecaj društvenog okruženja i životnih okolnosti.

2.4. Odgovornost prema drugima

Sudionici vjeru često povezuju s odnosom prema drugim ljudima. U njihovim iskazima pojavljuje se ideja da se ono što vjeruju treba vidjeti kroz konkretne odnose, pomoć i način sudjelovanja u zajednici. S7 navodi: »Konkretna angažman koji se od kršćana očekuje često nedostaje. Nekako ostanemo na riječima, na tome da govorimo što je dobro, ali pitanje je koliko smo spremni nešto napraviti za drugoga.« S4 opisuje važnost svakodnevnih odnosa: »Meni se čini da se vjera najviše vidi u odnosu prema ljudima koji su ti blizu. Nije uvijek riječ o velikim stvarima. Nekad je to način kako slušaš nekoga, kako reagiraš prema osobi koja ti ide na živce ili kako pomažeš kada nitko ne vidi.« S2 govori o poteškoći povezivanja osobnog uvjerenja i društvenog djelovanja: »Nije uvijek jednostavno znati što konkretno napraviti. Čovjek želi živjeti ono u što vjeruje, ali društvo je složeno i ponekad nema jednostavnih odgovora.« Sudionici tako opisuju vjeru kao nešto što se povezuje s konkretnim odnosima, ali istodobno izražavaju nesigurnost oko načina na koji se ta odgovornost može ostvarivati.

2.5. *Ostati svoj u pluralnom društvu*

Sudionici pluralno društvo opisuju kao prostor u kojem se njihova vjera susreće s različitim pogledima, vrijednostima i životnim iskustvima. U njihovim iskazima pojavljuje se istodobno iskustvo otvorenosti prema drugima i potreba očuvanja vlastitog identiteta. S3 pluralizam opisuje kao mogućnost susreta: »Pluralizam može biti prilika za dijalog i bolje razumijevanje drugih. Mislim da vjera ne mora nestati zato što postoje drugačiji pogledi. Upravo kroz razgovor s drugima čovjek može bolje razumjeti i ono što sam vjeruje.« S6 izražava drugačiju perspektivu: »Ponekad imam osjećaj da se u društvu teško govori o vjeri na ozbiljan način. Kao da se religiju ili odbacuje ili svodi samo na običaj. Čovjek se onda pita kako ostati vjeran onome što mu je važno, a istovremeno biti otvoren prema drugima.« S5 opisuje osobnu poziciju između pripadnosti i vlastitog razmišljanja: »Važno mi je pripadati, ali važno mi je i razmišljati. Ne mogu prihvatiti nešto samo zato što se tako uvijek govorilo. Moram razumjeti zašto nešto vjerujem i kako to povezati sa svojim životom.« Iskazi pokazuju da sudionici pluralno društvo doživljavaju na različite načine: kao prostor dijaloga, ali i kao prostor u kojem nastoje pronaći način življenja vlastite vjere među različitim vrijednostima i perspektivama.

3. *Rasprava*

Nalaze ovoga istraživanja treba razumjeti kao interpretaciju iskustava sudionika, a ne kao prikaz religioznosti hrvatskih vjernika općenito. Rezultati istraživanja pokazuju da sudionici kršćansku odgovornost ne razumiju prvenstveno kao posljedicu same pripadnosti religijskoj zajednici, nego kao proces osobnog oblikovanja smisla, odnosa prema drugima i svakodnevnog djelovanja. Induktivno razvijene teme ukazuju na nekoliko međusobno povezanih iskustvenih obrazaca: vjeru kao proces koji traje, razliku između pripadnosti i osobno proživljene vjere, napetost između religijskih ideala i svakodnevne prakse, etičku odgovornost prema drugima te traženje mjesta kršćanskog identiteta u pluralnom društvu.

Ovi nalazi mogu se interpretirati unutar šire rasprave o transformacijama religioznosti u suvremenosti, pri čemu religija ne nestaje, nego mijenja svoje društvene i osobne oblike.²⁴ U skladu s IPA pristupom, teorijski koncepti ovdje nisu korišteni kao unaprijed zadane kategorije, nego kao interpretativni okviri za razumijevanje iskustava koja su prethodno oblikovana kroz iskaze sudionika.

²⁴ Usp. Berger, *The Many Altars of Modernity...*, 1-19; Mardešić, *Rascjep u svetome...*, 243-270.

3.1. Religioznost kao refleksivan proces oblikovanja identiteta

Tema »Vjera kao put koji traje« pokazuje da sudionici vjeru doživljavaju kao proces stalnog učenja, preispitivanja i sazrijevanja. Vjera nije opisana kao dovršeni identitet koji proizlazi iz pripadnosti, nego kao iskustvo koje se razvija kroz životne situacije, osobne dvojbe i traženje smisla. Ovakav obrazac odgovara suvremenim teorijama transformacije religioznosti koje, među ostalim, naglašavaju procese individualizacije i reflektivnog oblikovanja vjere. Luckmann opisuje taj proces kao premještanje religioznog smisla iz dominantno institucionalnog prostora prema privatnom području pojedinca,²⁵ dok Taylor ističe da suvremeno društvo ne ukida vjeru, nego mijenja uvjete u kojima pojedinac vjeruje. ²⁶ Ipak, nalazi ne potvrđuju jednostavan prijelaz od »tradicionalne« prema »individualiziranoj« religiji. Sudionici istodobno zadržavaju odnos prema tradiciji i zajednici, ali ih uključuju u osobni proces interpretacije.

3.2. Između kulturne pripadnosti i osobno proživljene vjere

Jedan od najizraženijih obrazaca u rezultatima odnosi se na napetost između pripadnosti Crkvi i osobnog iskustva vjere. Sudionici ne odbacuju zajednicu ni tradiciju, ali razlikuju vanjsku pripadnost od unutarnjeg odnosa prema vjeri. Ova napetost može se povezati s Mardešićevim konceptom »rascjepa u svetome«, prema kojemu suvremena religioznost može istodobno sadržavati kulturnu, identitetsku i egzistencijalnu dimenziju.²⁷ Međutim, empirijski nalazi pokazuju da taj odnos nije jednostavna suprotnost između »formalne« i »autentične« religioznosti. Kulturna pripadnost za sudionike nije nužno prazna forma; ona može biti prostor kontinuiteta, zajedništva i identiteta, dok istodobno postaje predmet osobnog preispitivanja.

U tom smislu rezultati potvrđuju složenost suvremene religioznosti u hrvatskom kontekstu, gdje se tradicionalni oblici pripadnosti prepliću s individualiziranim i reflektivnim oblicima vjere.²⁸

3.3. Raskorak između religijskih ideala i svakodnevnih prakse

Tema »Živjeti ono što vjerujem« pokazuje da sudionici snažno osjećaju razliku između kršćanskih vrijednosti i stvarnog ponašanja vjernika. Međutim, način na koji objašnjavaju taj raskorak nije jedinstven. Neki ga razumiju kao pitanje osobne dosljednosti i unutarnjeg rasta, dok ga drugi povezuju sa širim

²⁵ Usp. Luckmann, *The Invisible Religion...*, 58-75.

²⁶ Usp. Taylor, *A Secular Age...*, 299-304.

²⁷ Usp. Mardešić, *Rascjep u svetome...*, 243-270.

²⁸ Usp. Črpić, Zrinščak, *Između identiteta i svakodnevnoga života...*, 60-76.

društvenim okolnostima i povijesnim iskustvima koja oblikuju religijski život. Takva raznolikost pokazuje da religijski identitet nije stabilna kategorija, nego proces stalnog pregovaranja između vrijednosti koje pojedinac prihvaća i načina na koji ih uspijeva ostvariti u svakodnevicu.

3.4. Kršćanska odgovornost kao odnos prema drugima

Sudionici odgovornost kršćanina uglavnom povezuju s odnosom prema drugim ljudima. Vjera se ne opisuje samo kao osoban odnos s Bogom, nego kao obveza prema zajednici, solidarnosti i konkretnom djelovanju. Ovakvo razumijevanje odgovornosti može se povezati s personalističkim pristupima koji naglašavaju da se osoba ostvaruje kroz odnose, a ne kroz izoliranu individualnost.²⁹ Religiozno iskustvo time poprima relacijsku dimenziju: smisao vjere potvrđuje se kroz način odnosa prema drugima. Takvo razumijevanje religioznosti blisko je interpretacijama koje naglašavaju dostojanstvo osobe, intersubjektivnost i etičku odgovornost kao temeljne dimenzije religijskog iskustva.³⁰ Nalazi također pokazuju kritičnost sudionika prema samoj religijskoj zajednici. Oni ne smatraju dovoljnom samo deklaraciju vjere, nego očekuju vidljive oblike djelovanja. Time se odgovornost pojavljuje kao kriterij prema kojem procjenjuju vlastiti i kolektivni religijski identitet.

3.5. Pluralno društvo i transformacija kršćanskog identiteta

Tema »Ostati svoj u pluralnom društvu« pokazuje dvostruko iskustvo suvremene religioznosti. Pluralizam sudionici doživljavaju istodobno kao izazov i kao mogućnost. Ovakav nalaz odgovara Bergerovoj tezi da modernost ne proizvodi nužno nestanak religije, nego pluralizaciju različitih svjetonazora koji pojedinca potiču na izbor i refleksiju.³¹ Taylor također naglašava da suvremeni vjernik živi u prostoru u kojem je vjera jedna od mogućih opcija, zbog čega religijski identitet postaje svjesniji vlastitih izbora i pretpostavki.³² Rezultati ovog istraživanja pokazuju da pluralizam ne uzrokuje nužno povlačenje religije, nego može potaknuti dublju refleksiju o vlastitom identitetu i načinu prisutnosti u društvu. Umjesto gubitka religijskog identiteta, nalazi sugeriraju njegovu tran-

²⁹ Usp. Max SCHELER, *Formalism in Ethics and Non-Formal Ethics of Values. A New Attempt Toward the Foundation of an Ethical Personalism*, Evanston, Northwestern University Press, 1973, 17-35; Karol WOJTYŁA, *Osoba i čin*, Split, Verbum, 2017, 145-193, 348; Paul RICOEUR, *Oneself as Another*, Chicago, University of Chicago Press, 1992, 165-202; Emmanuel LEVINAS, *Totality and Infinity. An Essay on Exteriority*, Pittsburgh, Duquesne University Press, 1969, 199-200; Taylor, *A Secular Age...*, 640-641; Hans JOAS, *Faith as an Option. Possible Futures for Christianity*, Stanford, Stanford University Press, 2014, 1-7.

³⁰ Usp. Wojtyła, *Osoba i čin...*, 143. Ricoeur, *Oneself as Another...*, 180-202.

³¹ Usp. Berger, *The Many Altars of Modernity...*, 1-19.

³² Usp. Taylor, *A Secular Age...*, 299-304.

sformaciju u oblik koji zahtijeva stalno pregovaranje između tradicije, osobnog iskustva i pluralnog društvenog okruženja.

3.6. Ograničenja istraživanja

Ograničenje istraživanja proizlazi iz malog homogenog IPA uzorka članova KRAK-a. Nalazi se stoga ne mogu poopćavati, nego pružaju uvid u specifična iskustva sudionika. Interpretativna priroda IPA pristupa dodatno zahtijeva refleksivnost istraživača.

3.7. Doprinos istraživanja

Doprinos istraživanja je prikaz načina na koji se kršćanska odgovornost oblikuje iz perspektive samih sudionika. Rezultati pokazuju da suvremena religioznost nije jednostavno određena ni institucionalnom pripadnošću ni individualnim izborom, nego nastaje stalnom interakcijom osobnog iskustva, zajednice i društvenog konteksta. Istraživanje potvrđuje da se suvremeni kršćanski identitet oblikuje kao refleksivan i relacijski proces: vjerovanje postaje način interpretiranja života, odnosa prema drugima i vlastitog mjesta u pluralnom društvu.

Zaključak

Ovo istraživanje, provedeno interpretativno-fenomenološkom analizom, ponudilo je idiografski uvid u način na koji članovi Kršćanskog akademskog kruga doživljavaju kršćansku odgovornost u suvremenom pluralnom društvu. Sudionici vjeru opisuju kao proces trajnoga osobnog oblikovanja koji uključuje nastojanje da se religijska uvjerenja usklade sa svakodnevnim životom, odnosima prema drugima i društvenim djelovanjem. U svjetlu teorijskog okvira rada, osobito Mardešićeva koncepta »rascjepa u svetome«, nalazi pokazuju da odnos između pripadnosti, osobne vjere i društvene odgovornosti nije jednoznačan, nego dinamičan i višeslojan proces.

Budući da je riječ o idiografskom IPA istraživanju na malom i homogenom uzorku, nalaze nije moguće poopćavati na širu populaciju kršćana. Njegova je vrijednost u produbljenom razumijevanju iskustava sudionika te u otvaranju prostora za daljnja kvalitativna istraživanja religioznosti i kršćanske odgovornosti u različitim društvenim i crkvenim kontekstima. Nalaze ovoga istraživanja stoga treba razumjeti kao interpretaciju iskustava članova Kršćanskoga akademskog kruga, a ne kao prikaz religioznosti hrvatskih vjernika općenito.

Vlaho Kovačević*

*Christian Responsibility in a Plural Society: An Interpretative
Phenomenological Analysis of the Experiences of Members of the Christian
Academic Circle*

Summary

This paper applies Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) to explore the experience of Christian responsibility in contemporary pluralistic society. The study is interpreted through Željko Mardešić's concept of the "split within the sacred" and is based on interviews with members of the Christian Academic Circle. The analysis examines how participants understand faith, moral responsibility, and social engagement. As an idiographic qualitative study based on a small homogeneous sample, the findings are not statistically generalisable but provide an in-depth understanding of participants' lived experience. Christian responsibility emerges as a reflective process linking personal faith, identity, and everyday ethical practice. Participants perceive pluralism both as a challenge to religious identity and as an opportunity for dialogue and social responsibility. The study contributes to qualitative research on contemporary Christian religiosity from the perspective of lived experience.

Keywords: identity, Interpretative Phenomenological Analysis, Christian responsibility, pluralism, Željko Mardešić.

(na engl. prev. Vlaho Kovačević)

* Vlaho Kovačević, PhD, Assoc. Prof., University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences; Address: Poljička cesta 35, HR-21000 Split, Croatia; e-mail: vkovacevic@ffst.hr.